

70 jaar
bevrijding

Verhalen
van **ouderen**
uit gemeente
Geldermalsen

VRIJ **vertaald**

Voorwoord

In ieder mens leeft een schat aan verhalen,
hoe ouder de mens hoe groter de schat.

Met trots presenteren wij u het vierde boekje uit de serie Vrij Vertaald. Een verzameling van verhalen rondom de bevrijding, ooggetuigenverslagen van ouderen uit de gemeente Geldermalsen. Als een reizend circus gaat Vrij Vertaald door Rivierenland, aan het eind van 2015 zal er van alle 10 gemeenten in Rivierenland zo'n boekje zijn. Onze theaterman Leslie Oostveen interviewt hiervoor ouderen uit heel de regio. Hij ontlokt hen verhalen en begeleidt hen in de presentatie daarvan. Schrijver Henk Fonteyn destilleert uit de interviews compacte verhalen, maar wel zo dat het verhalen met impact zijn. Het is dit jaar 70 jaar geleden dat Rivierenland werd bevrijd, dus is het nu de hoogste tijd om de verhalen veilig te stellen. Niet de grote wereldgeschiedenis maar de persoonlijke beleving van de Rivierenlanders. Rivierenland is bovendien een uniek gebied omdat de frontlinie een half jaar lang dwars door het gebied heeft gelopen en er daardoor grote belevingsverschillen zijn tussen de Rivierenlanders van boven en die van onder de Waal. Onderdeel van Vrij Vertaald is dat de verhalen van de ouderen worden

doorgegeven aan de nieuwe generatie. We laten middelbare scholieren kennis maken met de ouderen en hun verhalen, en vragen deze jongeren een eigen kunstzinnige invulling aan deze verhalen te geven. De ouderen vertellen hun verhalen aan de jongeren, de jongeren vertalen deze verhalen naar hun eigen belevingswereld en presenteren hun versie daarna weer aan de ouderen. De cirkel tussen de generaties is daarmee rond. Het is geweldig fijn dat we als organisatie van Vrij Vertaald mochten samenwerken met Zorgcentrum Ravestein, O.R.S. Lek en Linge, vestiging de Lingeborgh, Regionaal Archief Rivierenland en al de mensen die achter de schermen dit project hebben mogelijk gemaakt.

Wij wensen dat het lezen van dit boekje u net zo veel voldoening geeft als wij ervaren hebben bij het organiseren van dit project.

Hans van Gemert - *Projectleider Vrij Vertaald*

Inhoud

1. Mijn vader kreeg zes maanden dwangarbeid in Ommen - Rina van Wijk	4
2. Op het Rot konden we elkaar vertrouwen - Gerrie Koenen	7
3. Een tijd waaraan ik vreselijke herinneringen heb - Hans Nout	10
4. Na de bevrijding hadden wij alles van de HARK - Fieke de Lang	13
5. We zagen de vuurgloed boven Rotterdam - Jenneke en Riek Verbeek	16
6. Mijn negende verjaardag werd bevrijdingsdag! - Rini van Hilten	19
7. 'Dat lust ik niet' zul je mij nooit horen zeggen! - Alie van Kranenburg	22
8. Ons hondje vernoemden we naar een Duitse soldaat! - Gijsje van Ravestein	25

Vrij Vertaald is een project waarbij ouderen worden gestimuleerd om verhalen te vertellen rondom het thema 70 jaar bevrijding. Deze verhalen worden doorgegeven middels een presentatie aan een groep leerlingen van een middelbare school. De leerlingen van deze school gaan aan de slag met de verhalen. Het is de bedoeling dat de leerlingen de verhalen op een kunstzinnige manier gaan "vertalen", bijvoorbeeld door middel van een schilderij, gedicht of liedje. De leerlingen presenteren hun vertaling van de verhalen aan de ouderen.

Vrij Vertaald is een initiatief van Cultuur- en Erfgoedpact Rivierenland en wordt gecoördineerd door het Servicepunt Amateurkunst. Met Cultuur- en Erfgoedpact werken gemeenten en provincie samen aan de versterking van kunst en cultuur in de Gelderse regio's.

Cultuur- en Erfgoedpact Rivierenland bestaat uit de gemeenten Buren, Culemborg, Geldermalsen, Neder-Betuwe, Neerijnen, Maasdriel, Lingewaal, Tiel, West Maas en Waal en Zaltbommel.

1

Mijn vader kreeg zes maanden dwangarbeid in Ommen

Rina van Wijk - 87 jaar

Mijn vader was een boerenzoon in Neerijnen. Zijn eigen vader stond in het dorp bekend als 'Rientje de keueskoper'! Keues zijn varkens! Ik ben naar hem vernoemd. Rientje werd al jong weduwnaar. Later hertrouwde hij, maar de relatie tussen mijn vader en zijn stiefmoeder was niet best. Dat is mede aanleiding geweest dat mijn vader en moeder heel jong getrouwd zijn. Hij is het ouderlijk huis eigenlijk ontvlucht en is in het westen van Nederland als spoorwegarbeider aan de slag gegaan. Daarom woonden mijn ouders toen ik geboren werd in Waddinxveen.

Maar een aantal jaren later zijn ze teruggekeerd naar de Betuwe. Mijn vader ging toch weer boeren, in Opijnen. Daar woonden we toen de oorlog uitbrak. We hadden een bedrijf met koeien en varkens en ook nog een groentetuin. Als kinderen sliepen we bij elkaar op zolder en ik weet nog dat mijn moeder naar boven kwam en riep: "Keinder, kom beneden, want het is oorlog!"

Rina met haar moeder, broertje en zusje.

Handtekening van den houder
Signature du titulaire — Signature of bearer

Naam: Marina van Wijk

Roepnaam: Rina

Geboortedatum: 25-10-1927

Geboorteplaats: Waddinxveen

De meest ingrijpende gebeurtenis in die jaren is wel de arrestatie van mijn vader geweest. Hij had clandestien een varken geslacht. Op het moment dat het varken op de leer ging, kwamen ze hem oppakken. Het is vast en zeker verraad geweest. Door wie? We hadden wel vermoedens, maar geen zekerheid. Vader heeft een half jaar dwangarbeid in kamp Ommen moeten verrichten en hij heeft het er heel slecht gehad! Een keer heeft hij een briefje naar buiten weten te smokkelen, maar daarin vertelde hij weinig over zijn eigen situatie. Hij vroeg vooral naar ons, en in het bijzonder naar Ardje, één van mijn zusjes. We kregen allemaal evenveel, maar Ardje was vernoemd naar zijn jong overleden moeder en daarom toch wel zijn oogappeltje. Toen mijn vader in Ommen zat, hebben we hulp van familie gehad bij het melken. Zo kon de boerderij gelukkig toch doordraaien. Broodmager was mijn vader toen hij na zes maanden eindelijk weer thuiskwam!

1

Mijn vader kreeg zes maanden dwangarbeid in Ommen

Rina van Wijk - 87 jaar

Een schokkende gebeurtenis voor ons dorp was het neerstorten van een Amerikaanse bommenwerper, in de zomer van 1943, die door de Duitsers uit de lucht geschoten was. Twee mannen hebben het overleefd, de anderen zijn op de begraafplaats van Opijnen begraven. In de kerk is na de oorlog een herdenkingsplaquette aan deze gebeurtenis komen te hangen.

Tegen het einde van de oorlog kregen we evacuees van de overkant, uit de Bommelerwaard. Die sliepen bij ons op zolder op veldbedjes. Onverwacht moesten we trouwens in die laatste maanden zelf ook nog een tijdlang evacueren. Ons huis werd gevorderd door de Duitsers en wij zijn toen naar Haafden gelopen en zijn daar over meerdere gezinnen verdeeld.

Van de bevrijding weet ik nog dat er meisjes werden kaalgeschoren in Neerijnen. Die waren in de oorlog met Duitse jongens meegegaan. Ze droegen in de tijd daarna mutsjes, maar iedereen begreep wat daar de reden van was.

“Broodmager was mijn vader toen hij na zes maanden eindelijk weer thuiskwam!”

Op het Rot konden we elkaar vertrouwen

Gerrie Koenen - 86 jaar

Ik was enig kind. Mijn ouders verhuisden in 1936 naar een zijstraat van Poppelenburg, op 'het Rot'. Mijn vader had een kolenhandeltje. Eerst met paard en wagen, later kocht hij een vrachtautootje. Dat werd in de oorlog door de Duitsers in beslag genomen. Toen kocht hij een andere, maar ook die pakten ze hem af. Paard en wagen hadden we intussen ook niet meer, dus het zag er somber uit voor zijn bedrijfje. Maar toen overleed één van de gebroeders Strijland, de andere kolenhandelaar in Geldermalsen, en de overgebleven broer deed mijn vader het aanbod om voor een schappelijke prijs het bedrijf en de klantenkring over te nemen. Zo hield Piet Koenen het hoofd toch weer boven water.

Na de lagere school ben ik nog naar de huishoudschool geweest. In de oorlog annexeerden de Duitsers het schoolgebouw, maar ze lieten één lokaal vrij zodat de lessen doorgang konden vinden. Ze waren lang niet allemaal onvriendelijk. Het leek soms wel of ze zich verontschuldigden voor hun aanwezigheid.

Gerrie Tijdens de oorlog

Op het Rot konden we elkaar vertrouwen

Gerrie Koenen - 86 jaar

Vaak deelden ze hun karbonades, gehaktballen en worsten met de buurt. Ik had graag doorgeleerd voor costumière, maar daarvoor moest ik naar Utrecht en dat werd gaandeweg te gevaarlijk, omdat de treinen zo vaak beschoten werden. Maar ik ben altijd handig met de naaimachine geweest en heb zelfs mijn eigen trouwjapon genaaid! Maar zonder diploma's, dat komt door de oorlog.

Mijn vader had een grote schuur voor de kolen. Later verhuurde hij die aan een fruithandelaar die er zijn fruit in opsloeg. Dat kwam goed uit in het laatste oorlogsjaar, want een broer van mijn moeder en nog wat jongens uit de straat moesten onderduiken om aan dwangarbeid in Duitsland te ontkomen. We hebben toen in de schuur met die kisten een kamertje gebouwd, strozakken erin en wat kastjes zodat ze hun spulletjes kwijt konden. Mijn vriendin en ik hadden het er druk mee, we kookten soep voor die jongens of bakten pannenkoeken. En omdat mijn vader zijn radio nooit had ingeleverd, konden we ook vaak met elkaar naar radio Oranje luisteren. Bij razzia's en 's nachts hadden ze daar een prima schuilplaats. Er waren trouwens heel wat onderduikers in onze buurt.

Het Rot was vroeger nogal berucht om zijn vechtersbazen. Dat ging altijd over de meisjes. Onze jongens duldden geen vrijers van elders en wie het toch waagde, liep kans op een fiks een pak rammel. Ik weet nog dat een vrijer uit Tiel door de koude winteravond terug naar huis keerde met zijn winterjas tot op zijn middel afgeknipt. En een vrijer uit Buurmalsen droop af met zijn fiets dubbelgevouwen om zijn nek. Maar onderling was er heel veel steun en vertrouwen, je wist wat je aan elkaar had en je kwam voor elkaar op. En dat onderlinge vertrouwen was natuurlijk heel belangrijk toen we onderduikers hadden.

Mijn zoons en kleinzons heb ik altijd gezegd: Wees eerlijk, wees beleefd en help elkaar. Dat zijn de levenslessen die ik op het Rot in de oorlog heb geleerd!

“Maar onderling was er heel veel steun en vertrouwen, je wist wat je aan elkaar had en je kwam voor elkaar op. En dat onderlinge vertrouwen was natuurlijk heel belangrijk toen we onderduikers hadden.”

Vader en moeder Gerrie voor het ouderlijk huis.

Een tijd waaraan ik vreselijke herinneringen heb

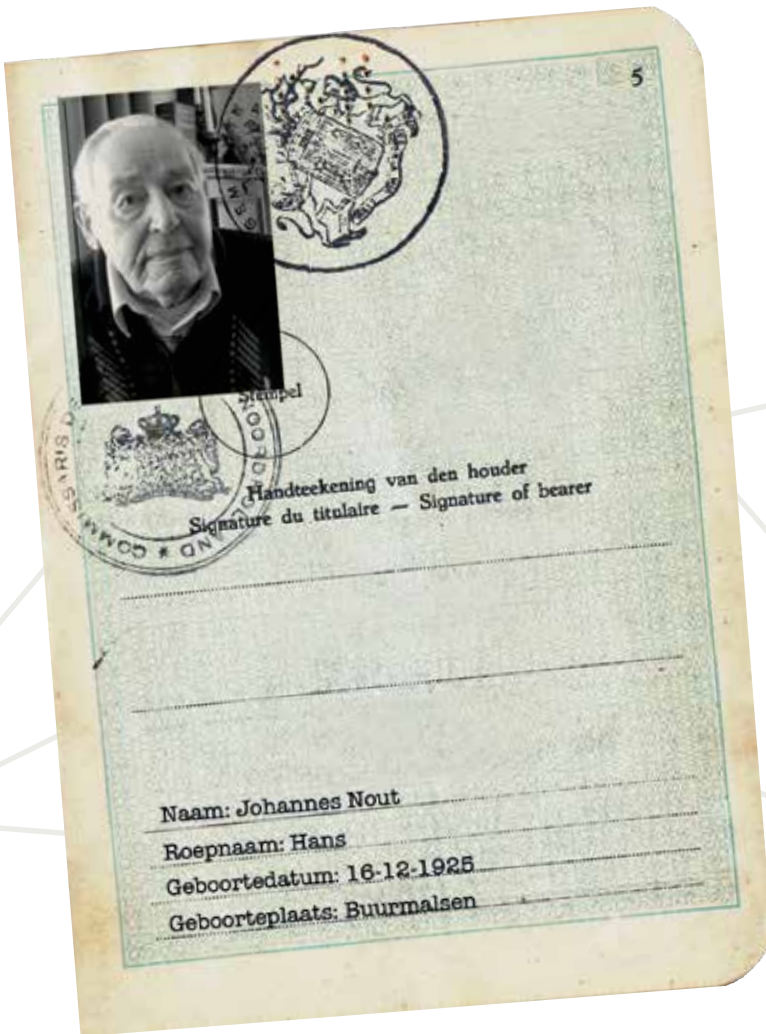
Hans Nout - 89 jaar

Ik ben geboren in Buurmalsen, aan de Burense Dijk, huisnummer 25. Mijn vader had een timmerwerkplaats en mijn moeder was beheerster van het postkantoor bij ons aan huis. Dat heeft ze dertig jaar gedaan. Wij beschikten over de enige telefoon in het hele dorp, dat in die tijd uit ongeveer 85 woningen bestond. Er was altijd aanloop bij ons vanwege dat postkantoor. Als er een telegram binnenkwam, moest ik het bezorgen. Ik kende daardoor als jongen alle dorpsgenoten bij naam en toenaam. Toen de oorlog begon zat ik op de ambachtsschool in Tiel aan de Konijnenwal en ik heb die opleiding gelukkig ook af kunnen maken.

Ook wij moesten in die eerste oorlogsdagen evacueren. We kwamen in Benschop terecht bij de rijkste boer van het dorp. Hij had net de koeien in de wei gelaten en de stal was helemaal schoongemaakt. De vloer van de deel was bestrooid met vers zand

waarin allemaal figuren waren gemaakt. Ik keek mijn ogen uit. De boerin had een grote schaal met eieren voor ons gekookt en die nacht heb ik voor het eerst van mijn leven in een bedstee geslapen, samen met mijn moeder en mijn jongste broertje.

Een oom in Rotterdam is omgekomen bij het bombardement op de binnenstad. Mijn tante was vreselijk verminkt, maar heeft het tegen alle verwachting in overleefd, al is ze de rest van haar leven door de verwondingen getekend. Ze logeerde regelmatig bij ons. In de oorlogsjaren braken er ernstige ziektes uit zoals tyfus, difterie en scabies (schurft). Veel zieken werden naar het noodziekenhuis op het landgoed Mariënwaerd overgebracht. Ik werkte in die tijd bij mijn vader in de timmerwerkplaats en ik heb geregeld lijkkasten moeten maken. Onder de doden was ook iemand uit Rotterdam die als onderduiker in Buurmalsen verbleef.

Ik heb toen moeten helpen met het kisten van de overledene. Ook hebben we een Engelse piloot gekist die verdronken was in de Linge. En een Duitse soldaat die zich in een huis achter de kerk verhangen had. Dat zijn geen leuke herinneringen.

Van spoorbielzen met grond eroverheen hadden we vlak achter ons huis een schuilkelder gemaakt, want vooral de granaatscherven van het afweergeschut vormden een groot gevaar. Ook de overbuurvrouw kwam altijd bij ons schuilen, die zat er soms nog eerder in dan wij!

Als zestienjarige ben ik goedgekeurd voor de Arbeitseinsatz, maar gelukkig ben ik nooit opgepakt. Ik heb nog wel eens onder de vloer moeten slapen om aan de razzia's voor de Arbeitseinsatz te ontkomen. Maar aan de verplichte lijnwacht langs de spoorlijn Geldermalsen/Leerdam ontsnapte ik niet. Daarmee probeerden de Duitsers sabotage door de ondergrondse te voorkomen. Als er desondanks vernielingen aan het spoor waren, namen ze harde represaillemaatregelen.

Een tijd waaraan ik vreselijke herinneringen heb

Hans Nout - 89 jaar

Zo is het huis van dokter Van der Willigen aan de Lingedijk in Tricht met opzet in brand gestoken. Van de bevrijding herinner ik me vooral dat er nogal wat boeren zijn opgepakt door de Binnenlandse Strijdkrachten, omdat ze zich in de oorlog bovenmatig hadden weten te verrijken aan de ellende van anderen. Op platte boerenwagens, voor iedereen zichtbaar, werden ze voor verhoor naar de veiling afgevoerd.

Ik werd kort na de oorlog als dienstplichtig militair opgeroepen en ben maar net de dans voor uitzending naar Nederlands Indië ontsprongen. Twee van mijn broers hadden minder geluk en zo belandden zij van de ene in de andere oorlog. Toen de oorlog voorbij was heb ik in IJzendoorn een tijdlang voor de firma Schuiling gewerkt aan de wederopbouw, want er waren veel huizen vernield. Ik heb toen twee mensen op een landmijn zien lopen tegenover de kerk in IJzendoorn. De lichamen waren volledig aan stukken gereten. Dat was vreselijk.

Hans tijdens de oorlog.

Persoonsbewijs Hans.

Na de bevrijding hadden wij alles van de HARK

Fieke de Lang - 83 jaar

We woonden aan het Laageind in Geldermalsen. In de hoek tussen twee spoorlijnen, de lijn Tiel-Leerdam en de lijn 's Hertogenbosch-Utrecht. Ik was de vierde van zes kinderen. Ik hoor nog de vliegtuigen die in mei 1940 laag overkwamen. De dag daarop evacueerden we naar Gouda. Mijn jongste zusje was pas negen maanden oud. We werden die eerste nacht ondergebracht in een kerk, waarin ze stro gelegd hadden. Mijn vader zei, 'dicht bij de voordeur gaan liggen, want als iemand zijn sigaret laat vallen, verbranden we allemaal!' De dag daarop werden we bij een familie in Hazerswoude ondergebracht. We sliepen in een zogenaamd was huisje. Op één van die avonden gingen mijn ouders in het donker naar buiten. Ze dachten dat ik al sliep, maar ik glipte achter hen aan. De hemel was roodgekleurd door de vuurgloed van het brandende Rotterdam. Mijn vader nam me op zijn arm en zei: 'Goed kijken!' Alsof hij wilde zeggen: Dit mag je nooit meer vergeten!

Mijn oudere broer is in de oorlog drie jaar weg geweest. Hij was opgeroepen voor de Arbeitseinsatz. Hij had kunnen onderduiken bij mijn overgrootmoeder, maar dat wilde hij niet. Hij werd helemaal in het oosten van Duitsland te werk gesteld. Daar was hij ingekwartierd bij goede mensen, waar hij naar eigen zeggen als een zoon werd behandeld. Hij heeft na de oorlog altijd contact met deze familie gehouden.

We woonden daar tussen die twee spoorlijnen erg onveilig. Bij helder weer werden de treinen regelmatig beschoten. Vaak stuurde vader ons in de zomer bij oma in Deil uit logeren, voor onze veiligheid. Maar als we thuis waren, moesten we schuilen. Bij een beschieting van een trein op de Tielse spoorlijn zijn ook twee mensen uit Meteren omgekomen, in hun huis, door de luchtdruk van die bommen! Vader had in de tuin een schuilkelder gegraven, samen met de buurman.

Na de bevrijding hadden wij alles van de HARK

Fieke de Lang- 83 jaar

Als het schieten begon, doken we daar met twee gezinnen in. Dan zaten we er soms wel met z'n twintigen, want de burens hadden een nog groter gezin dan wij! Voor ons was die schuilkelder tegelijk ook een soort speelplek, waar we ook graag zaten als er geen gevaar dreigde.

Na de grote spoorwegstaking werden de beschietingen op treinen zo hevig, dat onze hele buurt opnieuw moest evacueren. We zijn toen naar Deil vertrokken en pas in mei 1945 teruggekomen. En wat denk je? Ons hele huis was leeggeroofd. En niet door de Duitsers hoor! We hebben op appelkisten gezeten die eerste dagen. Na de bevrijding hadden wij alles van de HARK! Ik heb in die tijd de levensles geleerd dat je tevreden moet zijn met wat je hebt en dat materiële rijkdom nooit opweegt tegen gezondheid.

4

SIGNALEMENT — DESCRIPTION.

Elkigenoote - femme -

Plaats en datum van geboorte Lieu et date de naissance Place and date of birth	
Woonplaats Domicile Domicile	
Gelaatsvorm Visage Face	
Kleur der oogen Couleur des yeux Colour of eyes	
Kleur der haren Couleur des cheveux Colour of hair	
Bijzondere kenteekenen Signes particuliers Special marks	

5

Handteekening van den houder
Signature du titulaire — Signature of bearer

Naam: Sophia de Lang
Roepnaam: Fieke
Geboortedatum: 9-1-1932
Geboorteplaats: Meteren

“De hemel was roodgekleurd door de vuurgloed van het brandende Rotterdam. Mijn vader nam me op zijn arm en zei: ‘Goed kijken!’ Alsof hij wilde zeggen: dit mag je nooit meer vergeten!”

Duits oorlogsgeld

5

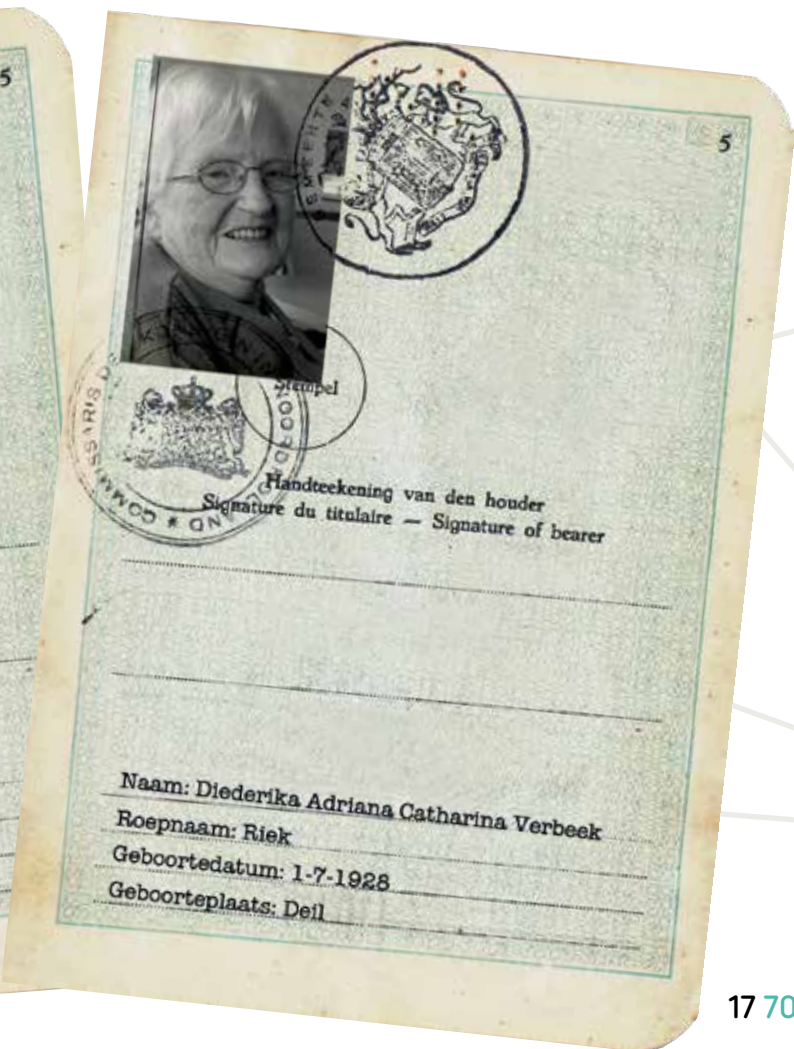
We zagen de vuurgloed boven Rotterdam

Jenneke Verbeek - 95 jaar

Riek Verbeek - 86 jaar

We hebben een bewogen jeugd gehad. Ons gezin was groot, drie jongens en vier meisjes, en onze moeder was chronisch ziek. Als kinderen hebben we eigenlijk onze moeder verzorgd in plaats van andersom. Omdat we al vroeg konden lezen, lazen we haar ook dikwijls voor, dat vond ze fijn. Ze is slechts 54 jaar geworden en in 1942, in de oorlog, overleden. We denken nog altijd met heel veel respect aan onze vader. Hij heeft dat zware verlies dapper gedragen en altijd heel goed gezorgd voor zijn gezin. Vader werkte in de polder en daarnaast hadden we thuis nog een paar koeien en een tuin. Bij ons thuis werd de was wel eens op zondag gedaan, dat was niet gebruikelijk in die dagen toen er nog strenge opvattingen over de zondagsheiliging leefden. Maar vader zei: 'Onze Lieve Heer zal het wel begrijpen.' Hij was een stoere man. Op zijn tachtigste heeft hij zijn, na de oorlog naar Canada geëmigreerde, zoons nog bezocht. Dat was toen een enorme reis, per schip en per trein.

Mei 1940 herinneren we ons nog heel goed. Iedereen in Deil kwam naar buiten om naar al die vliegtuigen te kijken. Onze oude buurman zei: 'Mens, 't is oorlog! Zie je die hakenkruizen op die vliegtuigen niet?' Nog diezelfde avond moesten we evacueren, want het gerucht ging dat men, om de Duitse opmars tegen te houden, de Betuwe onder water zou zetten. Wij zijn naar Alphen aan de Rijn gebracht. Daar sliepen we de eerste nacht in een bioscoop op strozakken. Één van onze buurvrouwen kreeg die nacht op dat stro haar baby! Vervolgens zijn we een paar dagen in een gezin opgenomen geweest. Vanuit Alphen zagen we na het bombardement 's avonds de vuurgloed boven Rotterdam!

Bevrijdingsfeest met Jenneke.

We zagen de vuurgloed boven Rotterdam

Jenneke Verbeek - 95 jaar

Riek Verbeek - 86 jaar

"Toen dat hem niet snel genoeg ging, loste hij een waarschuwingsschot. Dat was schrikken! Maar dat jochie was zelf nog het meest geschrokken van zijn eigen actie!"

In ons ouderlijk huis hebben we in de oorlog geregeld inkwartiering van Duitse soldaten gehad. Die hadden het bij ons allemaal goed naar hun zin en wij vonden het ook leuk. Echt spannende momenten hebben we eigenlijk nauwelijks gekend. Eentje herinner ik me: Toen een paar buurmannen even na spertijd 's avonds op een warme dag nog buiten stonden te praten. Een zenuwachtige jonge Duits soldaat sommeerde hen naar binnen te gaan. Toen dat hem niet snel genoeg ging, loste hij een waarschuwingsschot. Dat was schrikken! Maar dat jochie was zelf nog het meest geschrokken van zijn eigen actie!

Honger hebben we niet gekend. Er was genoeg voedsel om te delen met de stadsmensen die in de hongerwinter naar de Betuwe kwamen. Regelmatig sliepen er bij ons. Onze vader had een vlierinkje boven de koeien voor hen getimmerd als slaappleats. Dat is lekker warm, boven de koeien. We zijn in de oorlog wel onze fietsen kwijtgeraakt! Toen we hoorden dat er een fietsenrazzia zou komen, dachten we slim te zijn en verborgen de fietsen in een droge sloot achter het huis. Toen de Duitsers voor de deur stonden, logen we dat we geen fietsen hadden. Maar ze hadden alles gezien en intussen onze fietsen allang weggehaald. Toen wij ze weer wilden pakken, waren ze verdwenen. Zij lachten het laatst!

Mijn negende verjaardag werd bevrijdingsdag!

Rini van Hilten - 78 jaar

Van jong af aan ben ik me van het bijzondere van mijn geboortedag bewust geweest. Mijn vader hing op Dodenherdenking altijd de vlag van de toren in Buurmalsen halfstok en hij was dan ook stevast aangedaan. Verjaardagsvisite is alle jaren voor of na de dodenherdenking gekomen, die paar minuten stilte wens ik in acht te nemen.

Ik ben geboren aan de Groeneweg en was de vierde in ons gezin. Mijn vader was in 1939 gemobiliseerd en in Den Haag gelegerd. In de weekenden ging mijn moeder hem opzoeken en dan mocht ik mee. Als 3-jarig meisje. In een mooie jurk en een grote strik in mijn haar, was ik daar het lievelingetje van de soldaten. Toen de oorlog uitbrak was mijn moeder hoogzwanger van de vijfde! Ik weet nog hoe op die eerste dag de burens bij elkaar kwamen. 'Hedde 't geheurd? We zijn in oorlog!' Op een platte wagen zijn we naar Benschop geëvacueerd, waar we op een

kaasboerderij terechtkwamen. Onderweg moesten we onder de brug bij Vianen nog schuilen voor het schieten door de Duitse vliegtuigen.

Mijn vader is in eerste instantie als krijgsgevangene naar Duitsland afgevoerd, maar hij was gelukkig snel weer thuis. Nog op tijd voor de geboorte van mijn broertje. Die woont nog altijd in ons ouderlijk huis aan de Groeneweg! Vader was loonwerker. Hij had een paard en wagen en daarmee bracht hij de melk en het fruit weg. Ook egde en ploegde hij bij boeren in de buurt. Die wagen, met luchtbanden, moest hij al snel inleveren bij de bezetter, maar daar dacht hij niet over! Hij is ermee naar het Trichtse Bergje gereden en daar heeft hij hem verstoppt. Het paard is gelukkig nooit gevorderd en mijn vader kon een andere, minder luxe, wagen aanschaffen en zo toch zijn werk blijven doen.

Mijn negende verjaardag werd bevrijdingsdag!

Rini van Hilten - 78 jaar

Bang was hij zeker niet! Toen Duitse soldaten op ons dorp een keer een feestje hadden, probeerden ze bij ons 's avonds een paar ganzen te stelen. Mijn vader hoorde ze, deed het raampje in de voordeur open en riep: Blijf met je poten van mijn ganzen af! Die kerels hebben toen zelfs nog een schot op het huis gelost. Alle kinderen waren wakker. Maar ze dropen af! Vader heeft zijn leven lang weinig goeds over Duitsers kunnen horen. Maar onder degenen die van tijd tot tijd bij ons ingekwartierd werden, waren ook goede mensen die hun voedsel met ons deelden

In de hongerwinter kookte mijn moeder altijd enorme pannen eten. Zij had een groot hart en zou nooit mensen van de deur wijzen. Die herinnering heeft mijn leven verrijkt. Het leven is goed wanneer we met elkaar meeleven en met elkaar delen.

Op 4 mei 1945, mijn negende verjaardag, kreeg ik mijn eigen lepel en vork. En 's avonds kwam de buurman zeggen: "We zijn bevrijd!" Uit de grote koffer op zolder kwamen een slinger van vlaggetjes en oranje sjerpen tevoorschijn! Die verjaardag vergeet ik nooit!

"Het leven is goed wanneer we met elkaar
meeleven en met elkaar delen."

Gezin Rini vlak voor de oorlog.

Vader Rini Nederlands soldaat.

7

'Dat lust ik niet' zul je mij nooit horen zeggen!

Alie van Kranenburg - 85 jaar

Wij woonden vlakbij de overweg op de Lingedijk. Trichtenaren noemden dat gedeelte van de dijk 't Zand, omdat daar het zand uit de schepen werd geladen en opgeslagen. Na mijn geboorte verhuisden mijn ouders naar Geldermalsen, waar mijn broer geboren is. Vervolgens zijn ze naar Deil vertrokken. Mijn moeder was in verwachting van mijn zusje toen heel plotseling mijn vader overleed aan een zware longontsteking. Hij was pas 27 jaar oud. Dankzij een menslievende geste van de veiling, waar mijn vader had gewerkt, bleef mijn moeder gevrijwaard van echte armoe. Maar natuurlijk was elke cent in ons huishouden welkom en mijn broer en ik gingen in onze vakantietijd al heel jong meewerken in de fruit. Kersen striepen en aardbeien en bonen plukken! En na de lagere school had ik direct een baan in de huishouding. Dat was normaal in die tijd. Alleen de kinderen van de dokter, de notaris en de tandarts gingen hogerop, de rest ging eraf. Ik was geen uitzondering. En ik was blij dat ik mijn eigen geld ging verdienen!

4 SIGNALEMENT* — DESCRIPTION.	
Plaats en datum van geboorte Lieu et date de naissance Place and date of birth	Beziggenoots - femme
Woonplaats Domicile Domicile	
Gelaatsvorm Visage Face	
Kleur der oogen Couleur des yeux Colour of eyes	
Kleur der haren Couleur des cheveux Colour of hair	
Bijzondere kenteekenen Signes particuliers Special marks	

5

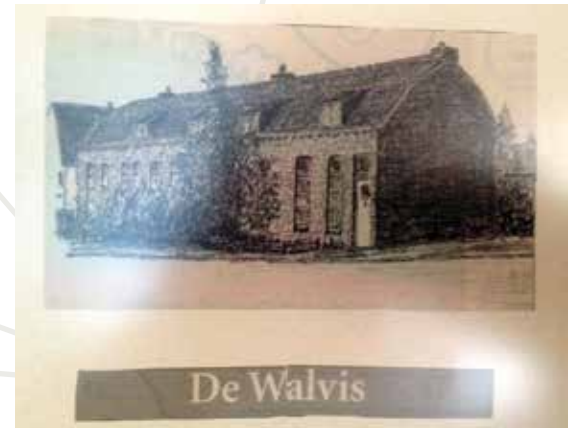

Handtekening van den houder
Signature du titulaire — Signature of bearer

Naam: Aaltje van Kranenburg
Roepnaam: Alie
Geboortedatum: 10-12-1929
Geboorteplaats: Tricht

Mijn moeder was intussen met ons naar Geldermalsen verhuisd. We woonden in één van een rijtje van zes kleine huisjes, een woonblokje dat 'de Walvis' werd genoemd. Die eerste oorlogsdagen lag ik op mijn rug in het gras naar die Duitse vliegtuigen te kijken, al dat zilver in de lucht fascineerde me! Oorlog ...dat woord zei me op dat moment nog niets. Vlakbij ons, op de Badweg, waren barakken waar voorheen de Nederlandse soldaten gelegerd waren en waarin nu de Duitsers verbleven. Als kinderen vonden we het prachtig wanneer ze door de Gelderse straat marcheerden, want dat konden ze heel goed.

Ouderlijk huis van Alie tijdens de oorlog.

'Dat lust ik niet' zul je mij nooit horen zeggen!

Alie van Kranenburg - 85 jaar

Die mannen waren niet allemaal slecht! Als er in de buurt een kind geboren werd, stonden sommigen te huilen van heimwee. We kregen 's avonds altijd pap van ze en als ze geslacht hadden, deelden ze ook wel vlees uit. Het waren geen SS'ers, maar gewone mannen en jongens die ook liever bij hun gezin waren geweest.

Toen ik veertien was, stond ik op een dag in de rij om melk te halen en werd eruit gepikt. Ze vroegen hoe oud ik was en ik moest mee naar de villa van Melchior, waar toen ook Duitsers zaten. Daar moesten we militaire versierselen op de mouwen van Duitse uniformen naaien. Andere meisjes moesten de vloeren schrobben of bedden verschonen. De meeste meisjes tegenwoordig kunnen zelfs geen knoop meer aannaaien!

Er reden vrachtwagens met kolen voor de Chamotte Unie. Die chauffeurs reden dan expres met grote vaart

de bocht door, zodat er kolen van de wagen afvielen die wij dan konden rapen. Of ze deden precies het omgekeerde: heel langzaam de draai maken, zodat we met een hark kolen van de wagen konden schrapen. Ik denk dat de Duitsers daarbij wel een oogje dichtknepen. Al met al zijn we in de oorlogsjaren niets te kort gekomen. Er was geen keus, maar je had te eten. Mijn moeder raspte suikerbieten, daar kreeg je stroop van en die vonden we nog lekker ook. Tegenwoordig heb je vijf soorten stroop!

Er is tegenwoordig te veel keus, we hebben het te goed. Mijn broer, zusje en ik deelden met z'n drieën één fiets. Daarom kunnen mensen tegenwoordig maar moeilijk tegenslagen en teleurstellingen incasseren. Wij zijn door de vele moeilijkheden en ontberingen sterk geworden en we hebben geleerd om tevreden te zijn met wat we hebben. "Dat lust ik niet!" zul je mij nooit horen zeggen.

Ons hondje vernoemden we naar een Duitse soldaat!

Gijsje van Ravestein - 83 jaar

Ik ben geboren in de Kniphoek, in het centrum van Geldermalsen, naast kolenhandel Strijland. Als de op één na oudste in een gezin dat uiteindelijk uit twaalf kinderen bestond! Maar mijn moeder was een prachtvrouw, we liepen er allemaal altijd netjes bij en het huishouden was keurig op orde! Mijn vader was postbesteller, iedereen kende hem. Hij kwam overal. Alles lopend, tot aan het Trichtse veld. Met zo'n grote leren tas op zijn rug. In zijn lichtgroene zomer- of in zijn donkerblauwe winter-uniform. We hebben hem veel later wel eens gevraagd hoe dat toch gekomen is, zoveel kinderen, zonder dat dit uit een speciale religieuze overtuiging voortkwam. Dan grapte hij altijd: 'Ik had geen ophouden!'

We woonden in de Gelderse straat en daar zaten we in de oorlog midden tussen de Duitsers. De gaarkeuken was tegenover ons huis in een van de schuren van Van Zoelen, die wij 'de Koekkoeke' noemden. We kregen altijd soep van ze, die reikten ze aan over het muurtje. En ze konden lekker koken hoor! Ja, er waren goede mensen bij. Ik herinner me Rudi nog, die zei altijd: "Ich hab den Krieg nicht gewollt". En als mijn moeder met één van de kleintjes op de arm rondliep, begon hij te huilen omdat hij zo'n heimwee naar zijn eigen dochttertje had. Mijn moeder sprak een aardig mondje Duits, dat had ze geleerd in de tijd dat ze in Deil diende bij de familie Van Gellicum, waar toentertijd een Duitse meid werkte. Na de oorlog hadden we een hondje dat mijn moeder – naar die soldaat – Rudi genoemd heeft! Geen Duitse herder hoor, gewoon een straathondje. Een heel lief beestje.

8

Ons hondje vernoemden we naar een Duitse soldaat!

Gijsje van Ravestein - 83 jaar

Ik ging naar School B, aan de Tielerweg, waar meneer Spijker hoofdonderwijzer was. En daarna heb ik nog de zevende en achtste klas in 'Ons Huis' aan de Herman Kuijkstraat gevolgd. Bij juffrouw Schoenmaker en meneer Runge uit Zaltbommel. De juffrouw kwam nog wel eens bij ons thuis om een paar bonnen. In zo'n groot gezin was nog wel eens wat extra's. Meer onderwijs zat er voor mij niet in. Er waren inmiddels nog tien kinderen onder mij, mijn moeder kon me niet missen in de huishouding. Schoenen poetsen, haren kammen, alle kinderen moesten netjes de deur uit 's morgens! Ik kon nog wel eens een dagje of een halve dag verzuimen van klas 7 en 8, dan knepen ze een oogje toe.

Eigenlijk heb ik helemaal geen nare herinneringen aan de oorlogstijd. Het enige spannende moment was, toen ik op de fiets melk gehaald had bij opoe – naar wie ik ook vernoemd ben – en dat ik na spertijd naar huis reed. Een Duitser schreeuwde: "Stehen bleiben!", maar daar had ik helemaal geen zin in, dus ik ben zo hard ik kon doorgefietst. Ik kwam helemaal buiten adem thuis, maar de melk had ik nog!

4		SIGNALEMENT	DESCRIPTION
Plaats en datum van geboorte Lieu et date de naissance Place and date of birth		Echtgenoot - f	
Woonplaats Domicile Domicile			
Gelaatsvorm Visage Face			
Kleur der oogen Couleur des yeux Colour of eyes			
Kleur der haren Couleur des cheveux Colour of hair			
Bijzondere kenteekenen Signes particuliers Special marks			

N.
...-wils.

Stempel

Handtekening van den houder
Signature du titulaire — Signature of bearer

Naam: Gijsberta van Ravestein

Roepnaam: Gijsje

Geboortedatum: 31-7-1931

Geboorteplaats: Geldermalsen

5

Gijsje met haar broertje vlak voor de oorlog.

Geldersestraat waar Gijsje is opgegroeid.

Colofon

Organisatie

Servicepunt Amateurkunst Rivierengebied
Postbus 250
4000 AG Tiel

Bezoekadres

Kleine Plantage 1a, Tiel
Telefoon: (0344) 636060
E-mail: amateurkunst@plantage.info
Internet: www.servicepuntamateurkunst.info

Hans van Gemert
Leslie Oostveen
Henk Fonteyn
Ingrid Zaaier
Richard Brusse

Projectleider
Artistiek leider
Auteur
Projectmedewerker
Video productie

Financiële ondersteuning

Cultuur- en Erfgoedpact
Prins Bernard Cultuurfonds
Fonds Sluyterman van Loo
RCOAK

Promotiemateriaal

Ontwerp: StudioBont (www.studio-bont.nl)

Met dank aan:

De Plantage, centrum voor de kunsten,
ENVANDOOREN, Regionaal Archief Rivierenland,
O.R.S. Lek en Linge, vestiging de Lingeborgh en
Zorgcentrum Ravestein.

Een speciale dank aan de ouders die hun
verhaal hebben willen delen en de leerlingen van de
Lingeborgh die op respectvolle wijze met
de verhalen van de ouders om zijn gegaan!